

Дзейныя асобы

Наш час

Скіргайла – лірычны герой, адраджэнскі паэт і малады спецыяліст;

Вершнік з лесу – трапны стралок;

Качан – старшыня таргачоўскага райвыканкама;

Манда Іванаўна – загадчыца таргачоўскага Дома Культуры;

Казёл – інфернальная істота, быдла рагатае;

Прашмандоўка – звышнатуральная панначка;

Талаш – ветэран вайны;

Талашыха – старэча ў кедах;

Дзіцятка – Боскае стварэнне;

Капітан Капейкін – афіцэр з расейскай вайскавай базы «Волга-Волга»;

Зульфія – капітанская жонка;

Лаліта – капітанская дачка;

Прапаршчык Макруха – шафёр з расейскай вайскавай базы «Волга-Волга»;

Стары з медалямі – ветэран «органаў»;

Фрыц і Ганс – фашысты;

Аўка – парсючок старшыні таргачоўскага райвыканкама;

Мікалай Францавіч Гастэла – Герой Савецкага Саюза, у рамане не з'яўляецца.

Не наш час

Клімент VII – Рымскі Папеж;

Месір Бенвенута Чаліні – высокародны адраджэнец, дэміург, бамбардыр і штукар Папежа Клімента VII;

Месір Францыск Гастэла – высакародны адраджэнец,

нунцый Папежа Клімента VII;

Каралева Бона – *кузіна Папежа Клімента VII.*

У эпізодах

Адраджэнцы, ведзьмакі, ветэраны, гуманісты, інквізітары, калгаснікі, калдыры, камікадзэ, маскалі, мянты, ніньдзя, нячысцікі, рагатае быдла, рыцары, самураі, фашысты, шляхта.

Падзеі адбываюцца на працягу пяці апошніх стагоддзяў у адраджэнскіх краінах, а таксама ў Сеціве, на нябёсах, у чыстыцы і ў пекле.

Пралог

Анёлы не лётаюць. Яны нябачна прасяжаюць час і бароняць святыні ад рагатага быдла.

Як толькі гадзіннік на вежы таргачоўскага касцёла адаб'е поўнач, флюгер-анёлак ажыве. Бляшаная рука паволі адсуне ад вуснаў трубу, ледзь чутна зашаргацяць сталёвыя крылы, і карункавая постаць на імгненне выявіцца на тле цыферблата, каб распусціцца ў ядвабнае цемры. І скоціцца знічка на ганак Дома Культуры, і залачныя стрэлкі гадзінніка раптам хіснуцца налева, і пацячэ час у адваротным кірунку...

Сонца выкаціцца на захадзе і ўпэўненай дугою перакрэсліць неба над пожняй, каб зваліцца ва ўсходнюю дрыгву. Таргачоўскія хлопцы насадзяць на гачыкі зіхоткіх акунькоў, закінуць іх у Дняпро і неўзабаве вывудзяць спраўных ружовых чарвякоў. Мужчыны з навакольных вёсак паздымаюць чырвоныя стужкі «Пераможцаў Дажынак», пасядуць за штурвалы, і паўстане за камбайнамі спелеае калоссе. Ужыванья «опелі» і «форды» заблішчаць свежай фарбай і пакоцяць на нямецкія пляцоўкі аўтамабільнага «сэканд-хэнду».

Сцяг над Таргачовам дзіўным чынам набудзе бел-чырвона-белыя колеры, але неўзабаве зноў стане чырвона-зялёным, толькі з сярпом і малатком. Зачыніцца, як і не было, пункт абмену валюты ва ўнівермагу. Перад гастраномам пашнуруюцца вірлівыя чэргі – мяняць гарэлку і цыгарэты на талоны.

Ветрык адсуне чарнобыльскія хмары, пасушыць святочныя піянерскія кашулі, і радасная дзятва пабяжыць з перашамайскае дэманстрацыі па хатах. Зухаватыя дэмбелі адпрасуюць «парадкі» з бліскучымі медалямі і выправяцца служыць у Афганістан.

Першы сакратар таргачоўскага райкама партыі

ўрачыста зачыніць гормалзавод і ўласнаручна згорне кумачовы лозунг «Рашэнні XXV з’езда КПСС – у жыццё!» Студэнты з’едуцца на вакацыі, і іх навіюткія джынсы «Montana» выклічуць нязменную зайздрасць навучэнцаў ПТВ. Шалёная колькасць «Партвейну пераліецца з гранчакоў у высокія зеленкаватыя пляшкі.

Меліярацыйная тэхніка вернецца на заводы, дзе яе разбяруць на часткі і неадкладна сунуць пад магутныя прэсы. Рачулкі і стаўкі набяруцца вадой. Забуяе кукуруза на калгасных палетках. Старшыня райкама згасіць першы ў мястэчку тэлевізар «Нёман» і на чорнае «Волзе» завязе яго ў спецразмеркавальнік. Хлопцы і дзяўчаты цэлымі класамі павяртаюцца з гарадоў да родных ніў, да родных хатаў. ЦК КПБ пастановіць тэрмінова разбурыць непатрэбныя сілікатныя хрушчобы і аднавіць на іх месцы старасвецкія дамкі, маёнткі і цвінтары. У мястэчку адчыняць адзіную беларускую школу.

Раённы партактыў ачмурэла вернецца з «вобласці», і словы «культ асобы» насцярожана сцішацца ў адліжным паветры. Хрумснуць маразы, і начальнік мясцовага МГБ цішком павесіць над сталом партрэт Цанавы. Інваліды-ардэнаносцы на шарыкападшыпнікавых каталках павяртаюцца са спецлагероў і шпарка пакоцяць да шпіталю, дзе вайсковыя хірургі скальпелямі і пілкамі прыладзяць ім адрэзаныя ногі. Дзяўчынкі з «рамяслухі» панура пасунуцца ў бухгалтэрыю, каб здаць аблігацыі дзяржаўнай пазыкі «На адраджэнне і развіццё народнай гаспадаркі».

Нямецкія і аўстрыйскія ваеннапалонныя разбяруць на цагліны ампірны Дом Культуры, атрымаюць у ахоўнікаў зброю і з бязладнымі крыкамі «Гітлер капут!» пашыхтуюцца пад сцягамі Трэцяга Райху. Савецкае войска імкліва пакоціцца на ўсход. Партызаны выйдуць з лясоў, каб павыцягваць выбухоўку з-пад мастоў і аднавіць

раскурочаныя рэйкі. Эсэсаўцы з нямецкай акуратнасцю скруцяць калючы дрот вакол гета, а таргачоўскія габрэі са слязьмі на вачах паспорваюць з паласатых робаў жоўтыя шасціканцовыя зоркі. Натоўпы ўцекачоў бязладна пасунуцца па шашы да Мінска, і нацысты арганізавана пабягуць ад іх у свой Фатэрлянд.

Па начах на чыгунцы загрукаюць эшалоны з усходу. Чорны фургон «ЗіС расчыніць будку каля турмы, і канвой НКВД разгоніць вызваленыя «нацдэмаў» крыкамі «Пайшлі, сукі!..» Камсамольцы адновяць крыжы на касцёле і царкве. Старшыня першага ў раёне калгаса падымецца з чужой мяжы, кулі вылятуць з прастрэленай скуранкі, і малады камуніст вернецца ў пралетарскі Піцер. Пры з'яўленні шабельнікаў Булак-Балаховіча бальшавіцкі бронецягнік зачахліць пяцідзюймоўкі і адсунецца да Смаленска.

Кайзераўскія войскі раптоўна знікнуць, а замест іх з'явіцца рота на чале з расейскім штабс-капітанам, які паволі памаладзее, зменіць пагоны на паручніцкія, потым — на падпаручніцкія і з'едзе ў родны маёнтак, да бацькі-ліцвіна. І хіснуцца крыжы на закінутых могілках, і дзяды паўстануць з трунаў, каб бараніць Айчыну. Сівавусы інсургент згадае, як Кастусь Каліноўскі сышоў з шыбеніцы, склаў паўнамоцтвы дыктатара і паехаў вучыцца ў Пецярбургскі ўніверсітэт. Жандары раздадуць даносы ў абмен на храбусткія асігнацыі. Вольныя сяляне моўчкі заслухаюць царскі маніфест і радасна пададуцца ў маскоўскі прыгон.

Шчыльныя шэрагі напалеонаўскіх войскаў пакрочаць смаленскай дарогай у Парыж, і штандары са словамі «Fraternité, égalité, liberté» адаб'юцца ў пацвілых дняпроўскіх затоках. Ніжагародскія драгуны старана адбудуюць таргачоўскі замак, занясуць у пакоі нарабаванае майно. Праваслаўная царква зноў стане ўніяцкай, і святар, які прыедзе з Петрапаўлаўскай вязніцы разам з касінерамі Касцюшкі, павядзе казань у роднае мове.

Выганоўцы-засцялкоўцы, падперазаныя паясамі з цяжкімі дзедаўскімі шаблямі, пасядуць у шынку, а ўвішны Моўша прыбярэ ад іх у склеп віно ды медавуху. Басотагалота Налівайкі навыперадкі кінецца па цэрквах, касцёлах, манастырах і кляштарах, каб як мага хутчэй вярнуць прысабечаныя скарбы. Стральцы Аляксея Міхайлавіча цудадзейна рэанімуюць, мо, палову насельнікаў Таргачова. Сібірскія гарады і рабскія рынкі Астрахані абязлюдзяць, бо караваны нявольнікаў пагоняць назад — да берагоў Дняпра, Прыпяці ды Нёмана. І запаляцца жырандолі каралеўскага замка, і анельскія гукі віёлаў да гамба адаб'юцца ад высокае дняпроўскае стромы. І каралева — яснавельможная Бона, запрасіць танчыць сарабанду шляхотнага месіра Францыска Гастэлу — нунцыя Папежа Клімента VII. І шэптам распавядзе яму пра адважнага вершніка, якога паспалітае людства раз-пораз сустракае на тутэйшых абшарах. І зразумее нунцый, хто такі гэты вершнік. Але нікому пра тое не раскажа, бо пабачыць на касцельнае вежы Боскае ззянне і святога анёла-ахоўніка, які распрастаў крылы над Таргачовам...

Частка першая. Фетышыст

1.

Па-над чорнымі водамі варушылася шэрая пара. З бяздоннай дрыгвы ўзнімаліся бліскучыя бурбалкі. На дрымотных купінах млява квахталі жабы. Безнадзейна родны ландшафт, напэўна, прымусіў бы сціснуцца сэрца кожнага лірыка, выхаванага на рыфмах «шыпшына», «дзяўчына» і «Айчына»...

– «Альтанка», «шклянка» і «партызанка», – прамэкала ад гушчару, і на балотнае выспе брутальна зацвердзіўся рагаты цень.

Зашархацелі хмызы, між карункавай папараці інтымна бліснулі ладныя лыткі ў клятчастых калготках. У балотнай вадзе адбіўся вытанчаны жаночы профіль.

– Што паробіш... Беларусь – край паэтаў! – працурчэў зманлівы, бы ў русалкі, голас.

– Усе паэты – ідыёты! – рагаты па-хабэльску атабарыўся на валуне, формай і памерамі падобным да трона. – Толькі глянь, Прашмандоўка, чым яны тут натхняюцца...

За балотнымі міражамі праяўлялася панарама паўсоннага Таргачова. Аўтаномныя вокны мігцелі вугельчыкамі кінутага вогнішча. Апшылыя валы з рамантычнымі руінамі часоў каралевы Боны нагадвалі пра былую веліч краю. Пад адхонам манатонна шаргацеў Дняпро, і хвалі тонкім накатам шліфавалі пясчаны бераг. – Я агентка, а не эстэтка, – Прашмандоўка сузірала краявід з казённай адчужанасцю. – Хочаш сказаць, нібыта ў такім занябаным мястэчку можа перахоўвацца суперзброя, якая дае ўладу над Сусветам? Але ж існуе некалькі...

– Падробкі, – голас рагатага прагучаў ціха і

небяспечна, нібы палёт кажана. — Падробкі, выштукаваныя па замове сярэднявечных ідэолагаў. А праўдзівую суперзброю апошні раз бачылі тут, у Таргачове. Гэта дакладна.

Цяпер панначка ў клятчастых калготках вывучала краявід, нібы заўсёдняца элітнага касметычнага салона — новую візажыстку. У халодных сніх вачах адбіліся таргачоўскія дамкі, гаражы з крадзенай бляхі, парфенон раённага Дома Культуры.

— І няўжо ніхто больш пра гэта не ведае? — Прашмандоўка недаверліва прыкусіла губу.

— Тутэйшы люд жыве адно на рэфлексах, а таму ніхто суперзброю тут нават і не шукаў.

— Але ж, такім, як мы, да святыняў не падступіцца! Бог не цяля, бачыць круцяля! — Я ўсё разлічыў, — з інтанацыямі прафесійнага палітолага мэкнуў рагаты. — Пан Бог, якому звычайна напляваць на пакуты гэтага заняўбанага народу, зрэдку бывае літасцівы і пасылае сюды паэтаў. Але ж гэтыя ідыёты могуць існаваць адно ў хвараватых прыдумках, з адпаведнымі рытуаламі, фетышамі і мроямі. Як і мае быць, мроі заўсёды канфлікуюць з рэчаіснасцю, тады паэты просяцца да нас. Аднак Пан Бог чамусьці даруе ім усё, а святыні самі ідуць у рукі да блазнаў... Агентка Прашмандоўка, слухай заданне. Першае. Выправіцца ў Таргачоў. Другое. Знайсці якога-небудзь тамтэйшага паэта. Трэцяе. Спакусіць і падмануць...

— Аператыўная распрацоўка. Вярбовачная сітуацыя. Кантракт на запродаж душы, — сінявокая панначка свядома прапускала відавочныя лагічныя пабудовы. — Святыня трапляе да нас, і...

З вільготнае цемры бліснулі інфернальныя вочы, налітыя змрочным зьяннем.

— ... і мы ўжо не дазволім Пану Богу збудаваць аднапалярную мадэль свету, дзе запануюць справядлівасць,

свабода і любоў да бліжняга! Мы не дапусцім, каб у тую ж Беларусь экспартаваўся чужынскі для яе лад жыцця. І мы катэгарычна супраць дыктату Ягонай звышдзяржавы ды прапаганды падвоеных стандартаў!

— Асіметрычны ўдар? — недаверліва прыкінула Прашмандоўка.

— Нечаканы і смяротны! — мройліва прамэкала з валуна. — Гэтай суперзброей аднойчы ўжо забілі Сына Чалавечага... Варта і паўтарыць.

Пранізлівае конскае іржанне скаланула балотную глухмень. Цокнулі капыты, рыгнула сядло. Летуценнікі сінхронна азірнуліся...

Паміж чэзлых бярозак і крывых асінак сунуўся зухаваты вершнік. З-пад шырокага капелюша блішчэлі халодныя сталёвыя вочы, рыхтык, як у шэрыфа з вестэрна. Доўгі плашч абляпляў постаць скульптурнымі зморшчынамі. На абцасах шляхотных ботаў зіхацелі зорачкі шпораў. Сівы конь хроп і нядобра касавурыўся на рагатага.

Вершнік упэўнена прыўзняўся ў страмёнах. Па-над конскай грывавай бліснула руля абрэза — вогненная ружа расквеціла вільготную цемру. Магутны валун пад рагатым раскалоўся, і жарынкі трасерамі ўспаролі сутонне.

— Апошні раз папярэджваю, — спакойна канстатаваў трапны стралок. — А ну, на хрэн адсюль, быдла рагатае!

Зляканыя цені кінуліся да балотнага вакна. Бултыхнула, цвілая вада наморшчылася пукатымі коламі.

Снайпер клацнуў затворам — дымная гільза ценькнула з патронніка.

— Змова і зброя, — абрэз паволі апусціўся ў кішэню плашча. — Талерантнасць і памяркоўнасць... І чым жа, цікава, усё гэта скончыцца?

Вершнік пільна ўгледзеўся ў жоўты местачковы міраж за балотам і ласкава пасміхнуўся:

— А калі па рогах?..

2.

— ..жны ці!.. кога шчэ ыло веце!.. — стэрэафанічнае рэха прутка адбівалася ад старажытных замкавых муроў і шыфравала словы, што гарохам сыпаліся з бляшанага рэпрадуктара. — ...ігу рода ыць ах!..

Сухія галінкі грыфельна раскрэслівалі чыстае травеньскае неба. Памаранчавае сонейка плёскалася ў срэбных калюжынах. Манументальная спаруда, укрытая белым прасцірадам, міжволі вабіла зрок таргачоўцаў, сабраных на замчышчы з нагоды святкавання Перамогі. Меланхалійная абыякавасць твараў абсалютна не адпавядала тэзісам:

— ... кожны трэці! ... такога яшчэ не было ў свеце!.. подзвігу народа жыць у вяках!..

Старшыня таргачоўскага выканкама Качан, немалады мужчына з дробнымі тупымі вушкамі, спрактыкавана гнаў тэкст у мікрафон. Рэпрадуктар паслухмяна азваўся гудкім вакзальным рэхам, кідаючы ў паветра зліплыя словы:

— ...ля сых ашых едзяў та ўдная ба!..

Пры фразе «Для ўсіх нашых суседзяў гэта сапраўдная бомба!» лядашчы ветэран, што стаяў каля загадкавай спаруды, блямкнуў медалямі медна-нікелевага сплаву і голасам камандзіра расстрэльнага ўзвода скамандаваў:

— З Богам!..

Прасцірада надзьмулася пухіром і спаўзла паволі. Прысутныя адно захаўкалі.

— Ні х-х-храна сабе... — прамовіў нехта тупа.

З басейна, абліцаванага блакітнай сантэхнічнай кафляй, тырчэў магутны п'едэстал. На ім высілася сапраўдная пяцісоткілаграмовая авіябомба. Пёркі стабілізатара выторкваліся інфернальнымі рожкамі. Надпіс «За Беларусь!» на жаклівым боепрыпасе зьяў свежым лакам. Двое бетановых эсэсаўцаў, тыповыя Фрыц з Гансам, ваяўніча

цэлілі са шмайсераў у пратакольны лозунг. Кампазіцыю давяршала масянджовая шыльда, якая тлумачыла недасведчаным: такая ж самая бомба была на борце самалёта Мікалая Францавіча Гастэлы «ТБ-3ф» падчас апошняга гераічнага вылету.

— Наш раённы аддзел культуры заўсёды змагаўся за духоўнасць і культуру ў нашым раёне, — засведчыла Манда Іванаўна, мажная цётка ў аксамітнай спадніцы з нашытымі ружамі. — Усе ж такі Мікалай Гастэла — амаль наш зямляк, яго дзедзяда хрысцілі ў тутэйшым касцёле... Подзвіг народа несмяротны!

— Хацелі які танк ці самалёт паставіць, дык грошай не хапіла. Каб не шэфская дапамога нашых славянскіх братоў з вайскавай базы «Волга-Волга» — не было б у нашай сінявокай Беларусі гэтай бомбы... — старшыня райвыканкама Качан задуменна пачухаў патыліцу і пасунуўся з трыбуны, дэманструючы прысутным дупу, сплясканую старшынёўскім фатэлем. — Што б там некаторыя не гаварылі, а без Расіі нам не жыць!

Цыцкастая малалетка з пірсінгам у пупе абсмактала бомбу хцівым позіркам, пасля чаго яшчэ больш непрыстойна аблізала вусны.

— Ваў! Як прыкольна! — ацаніла яна.

— От, Лалітка, як бы такую бомбу на Нью-Йорк скінуць, так бы ад фашыстаў-піндосаў мокрага месца не засталася б! — павучальна патлумачыў малалетчын тата, капітан Капейкін. Іржавае рыпенне вентыля заглушыла наступныя словы расейскага афіцэра. З аўтаматных руляў Ганса і Фрыца шуганулі пругкія струмяні, і над бомбай сюррэалістычным німба расквітнела вясёлка. Па кафляным дне фантана паволі распаўзалася калюжына.

Ад перасоўнага буфета, размешчанага пад руінамі замка каралевы Боны, цягнула апетытным куродымам магналаў, і бутэлечнае ззянне на сталах натхняла на працяг

святкавання Перамогі. Сусальным золатам блішчэў тульскі самавар. Змораны чаканнем народ з энтузіязмам пасунуўся да пачастунку.

Рэпрадуктар урачыста грывнуў:

*Усё вышэ, вышэ і вышэ
Страмім мы палёт нашых пціц!*

Неўзабаве пераможныя маршы змяніліся эстраднымі спевамі, папулярнымі ва ўстановах другой нацэначнай катэгорыі. Народ з аднаразовымі талеркамі і пластыкоўкамі атабарыўся пад старажытным мурам. Шчарбатыя зубцы адкідалі на твары фантазмагарычныя цені. У контурах смеццевых кантэйнераў угадваліся абрысы падбітых фашысцкіх танкаў. Колькі стомленых і ўчадзелых ужо адпачывалі ў ашпылым замкавым рове.

Таварышы, я ўсё разумею, — Качан распусціў вузел гальштука, нацурболіў поўную чарку і дэмакратычна пасунуўся да паспалітага людства. — Мой тата таксама працаваў у калгасе простым чалавекам, як і вы ўсе. Але ж тут у нас самы цэньцер Еўропы, так што піце акуратна, а то на мінулыя святы ажно трох пераможцаў «Дажынак» камбайнам пераехала...

Спякотнае сонца схавалася ў аблоках. Рулі шмайсераў спраўна палівалі бомбу. У вірлівай вадзе фантана куляліся пластыкоўкі, кружлялі абгорткі ад марозіва і папяровыя сцяжкі.

Народ паволі перацякаў ад помніка да буфета і ад буфета да помніка. У руінах касцёла хаваліся рамантычныя пары. Зухаватыя маладзёны апетытна прыкладаліся да піўных двухлітровікаў. Па Дняпры ў пеністай стужцы прайшла «ракета», і зеленкаватыя хвалі накацілі на пляж белым зубчатым шумам.

Малалетка Лаліта выцягнула пірсінг з пупка, зашпіліла

яго ў вуха і ўзялася крытычна вывучаць у бакавым люстэрку выканкамаўскага «мерседэса» уласны адбітак.

Капітан Капейкін жлукціў гарэлку з армейскай біклажкі і размаўляў з бомбай ласкавым рускім матам. Ён абяцаў неадкладна распачаць полавую сувязь з самім боепрыпасам, з капітанам Гастэлам і яго маці, а таксама са старажытнымі замкамі, сінявокімі краінамі, заакіяньскімі фраерамі і нават з пархатым валацужным сабакам, які недарэчна круціўся пад нагамі.

Манда Іванаўна згорбілася, акуратна адляпіла вільготную блузку ад разамлелых цыцак і добразычліва паглядзела на гіганцкі торт, толькі што выстаўлены на стол. Святочны бісквіт у выглядзе ДОТу з «Лініі Сталіна» аздабляў каліграфічны крэмавы надпіс «Ніхто не забыты, нішто не забытае!» Загадчыца Дома Культуры пацэліла нажом у вафельны танк Т-34.

— Пятровіч, пайшлі торт есці! — Манда Іванаўна цягнула шыю, выглядаючы Качана.

— А як наконт на брудэршафт выпіць, за мілых дам? — імпэтна адрэагаваў старшыня райвыканкама.

Сонечны прамень праслізнуў у аблоках. Пляшкі на сталах успыхнулі шматабяцальнымі знічкамі. З сядзібы пад замчышчам данеслася інтымнае роханне. — Іванаўна, чуеш? — сентыментальна пасміхнуўся старшыня выканкама.

— Гэта мой Аўка... Сумуе, падшыванец!

— Дагэтуль кабанчыка гадуеш? — Манда Іванаўна засяроджана кроіла кулінарна-патрыятычны шэдэўр.

— А то! Ты ж пры сваім ДOME Культуры калісь таксама свінчо трымала...

— А я вось думаю, неўзабаве павінна дырэктыва выйсці, якая ўсім дзяржслужачым прыватных кабанчыкаў забароніць... — на ілбе Манды Іванаўны прарэзалася трагічная зморшчына.

— А ты не думай. Я ўжо гадоў пятнаццаць, як не думаю.

Рабі, што кажуць, і ўсё будзе добра. Бач, мерапрыемства ўдалося. Народу падабаецца. Усім, здаецца, дагадзілі.

— Ніхто не забыты, нішто не забытае! — па сітуацыі азваўся загадчыца Дома Культуры.

— Куды там розным еўропам! — натхняўся Качан. — У нас тут, як у лепшых дамах, сама ведаеш чаго... Ну, давай, за стабільнасць!

Знянацку ад фантана данесліся стрыманыя мацюгі. Галовы прысутных ляютна павярнуліся да недарэчнага замяшальніцтва. Натоп хаатычна завіраваў; так здараецца, калі падпітыя дзядзькі ловяць жвавага парсючка.

Качан глянуў у бок помніка, сутаргова зглынуў торт і праліў гарэлку на гальштук.

На кафляны парапет помніка-фантана ўзбіўся нязграбны маладзён з экстрэмісцкім надпісам на футболцы. Яго анемічны твар выяўляў незадаволенасць жыццём і далікатнасць псіхікі. Гэта быў малады спецыяліст Скіргайла, летась размеркаваны з Мінску. У Таргачове яго ўспрымалі, як бяскрыўднага вар'ята: піша адраджэнскія вершыкі, з усімі гаворыць па-беларуску, але сацыяльна бяспечны, у стацыянар можна не выпраўляць. На дзяржаўным мерапрыемстве адраджэнец глядзеўся абсалютна недарэчна, як запаленая паходня ў бомбасховішчы. Двое разамлелых праваахоўнікаў нязлосна зганялі маладзёна наніз.

— Ніхто не мае права біць паэта! — імпатна адбіваўся Скіргайла, і пырскі з аўтаматных руляў эсэсаўцаў ляцелі яму проста ў твар. — Спадары міліцыянты, вы з народамі, ці як?

— Скіргайла, ну злазь, Хрыстом-Богам прашу! — амаль спачувальна папрасіў цыбаты сяржант. — Я ўсё разумею, сам беларускую школу канчаў. Толькі вось «спадаром» мяне абзываць не трэба... У нас у Таргачове за такое лыча чысцяць!

— Зноў гэты адраджэнец... — Качан са скрухай адставіў недапітую чарку. — І чаго яму яшчэ трэба? Не можа

святкаваць, як нармальныя людзі?

— Напэўна, вершыкі хоча пачытаць... — здагадалася Манда Іванаўна і нечакана прапанавала: — А хай пачытае... Свята ж — яно для ўсіх!

Праваахоўнікі каля фантана паглядалі пытална. Качан павагаўся, дапіў-такі чарку і няпэўна варухнуў пальцамі.

— Ну, хай чытае... Толькі, каб гэтага не было. Ну, самі ведаеце, чаго...

Адраджэнскі паэт выцягнуў з кішэні пакамечаную паперку, расправіў вузкай белай далонню.

— Шаноўнае спадарства, усе, каму неабьякавы лёс нашай Бацькаўшчыны і матчынай мовы, мусяць ведаць, што Мікалай Гастэла не толькі Герой Савецкага Саюза, але і нашчадак слыннага шляхецкага роду! Яго прапрадзед браў удзел у паўстанні Каліноўскага, а больш далёкія продкі служылі Бацькаўшчыне пры двары каралевы Боны са Сфорцаў і нават самому Папежу Кліменту VII... Карацей, Жыве Беларусь!

Узнікла пачуцце ненатуральнасці, нібы ўсе разам апынуліся на вулічных кінадымках. «Амерыканцы пасылаюць фінанцы!» — позіркам пракаментавалі Качан загадчыцы Дома Культуры. «Вядома ж, любіць іхнюю «Жыве Беларусь!» можна адно за грошы!» — спрактыкавана адказаў позірк.

Адраджэнскі паэт храбуснуў пальцам і кропнуў потам на аркуш.

Дзе ж ты падзеўся, крылаты анёл?

У краі пануе рагаты казёл...

Паветра наэлектрызавалася імгненна. Твары таграчоўцаў зліліся ў адну дрыготкую пляму. У несвядомым натоўпе нехта піскнуў і захлынуўся, прыкрыўшы далонькай рот.

Качан наліўся жоўцю, дробныя тупыя вушкі пачырванелі. Сітуацыя вымагала неадкладнага адлупу. Старшыня райвыканкама рашуча падняўся і браненосна паплыў праз натоўп, пракладаючы дарогу локцямі і жыватом. Манда Іванаўна сунулася следам і выбачалася:

— Вы ж самі ўсё бачыце... Прадаўся і адпрацоўвае!..

Народ індэферэнтна саступаў дарогу начальству, дэманструючы паказальную недатычнасць да скандалу.

Але дабрацца да злоснага адраджэнца не атрымалася...

Асляпляльны зігзаг маланкі прымусіў усіх на імгненне заплюшчыць вочы. З ясных нябёсаў пагрозліва грывнула, зямля пад нагамі мякка і важка здрыганулася. Гарачае паветра лягнула па спатнелых тварах цяжкой аплявухай. Дробна закалацілася недапітая гарэлка на сталах. Са шчарбатых муроў каралеўскага замка зашаргацелі каменьчыкі.

Агаломшаныя таргачоўцы сінхронна залупілі бельмы ўгару. Па небасхіле распаленым ядром каціўся вялізны агністы шар у доўгім дымным шлейфе. Ён на секунду быў затрымаўся па-над маштамі ЛЭП, пырснуў жарынкамі і паволі скаціўся за Дняпро, ва ўсходнюю дрыгву.

Адбылося маўчанне...

Першай апрытомнела малалетка Лаліта.

— Упс! Бэтмэн! — пляснула ў далоні капітанская дачка.

Манда Іванаўна разгублена паправіла заколку ў шасцімесячным перманенце. — А можа, які Тунгускі метэарыт? — няпэўна дапусціла яна. — Ці НЛІА з зялёнымі чалавечкамі... Браты па розуме!

— Гэта быў Гастэла! Ён вярнуўся, каб нарэшце парадак навесці! — запэўніў лядашчы ветэран з вертухайскімі медалямі, закаціў вочы пад лоб і пранікнёна зацягнуў: — «А на левай грудзі профіль Ста-аліна...»

— А мне здаецца, гэта натаўскі спадарожнік-шпегун, — Качан прыўзняўся на дыбачкі, выглядаючы ў натоўпе

зніклага адраджэнца Скіргайлу. — Вось і па цілявізары неяк перадавалі, што ў іх у Пентагоне выведка надта добра пастаўлена. Зараз сігналізую, куды трэба, — старшыня выканкама выцягнуў мабільнік.

Да грамады падцягнуся моцна паддаты капітан Капейкін. Яго бляклыя вочкі ззялі пераможнай сувораўскай шызафрэнічнасцю.

— Ты што, Пятровіч, недапіў ці перапрацаваў? — расейскі вайсковец узяўся круціць гузік на пінжаку местачковага начальніка. — Наша агульная радзіма нас тут і паставіла, каб вас, браткоў-беларусаў, ад Еўропы ратаваць. Куля дура, штых маладзец, і ўсім цэ-рэ-вушнікам... самі ведаеце што! Бля буду, слова рускага афіцэра даю!..

Кабанчык у сядзібе спалохана сцішыўся. Распараная Манда Іванаўна абмахнулася газеткай. Малалетка Лаліта храбуснула чыпсамі і зацікаўлена паглядзела на піва. Старшыня выканкама пахмурна маўчаў. Дымны след у сініх нябёсах спараджаў у яго розныя думкі, і галоўнай была такая: зрыў вайскова-патрыятычнага мерапрыемства не мог стацца выпадковым.

Адраджэнская футболка ўжо лунала паміж аблушчаных калонаў Дома Культуры. Аўтар экстрэмісцкіх вершыкаў відавочна спадзяваўся пазбегнуць адказнасці.

— Сёння ён нацыяналістычныя вершы чытае, заўтра ў фантан насерыць, а паслязаўтра сюды заакіянскіх каўбояў па рацыі навядзе! — Качан рашуча пакіраваў да ДК. — Зараз ён нам за ўсё адкажа!..

— Усё ж такі малады спецыяліст, — талерантна запырэчыла загадчыца Дома Культуры. — Несвядомы яшчэ. Трэба правесці з ім ідэйна-выхаваўчую працу... Мо, перавыхаваем?

Акуратная хатка з этнаграфічнымі ліштвямі арганічна ўпісвалася ў краявід: шэры гонтавы дах сярод яблыневай квецені. Нагрэтае паветра праціналі выразнае стракатанне конікаў і віяланчэльная вібрацыя пчолаў. Сіняя лакавая страказа апусцілася на тын і цікаўна паглядзела на дзядка з засівераным тварам і вузлаватымі рукамі. Ветэранскія калодкі яго пінжака адлівалі бяжэйшай муравай мазаікай.

Стары засяроджана габляваў дошку. Бурыштынавыя трэскі рытмічна ляцелі на смарагдавую траву. Цёплы ветрык сыпаў у твар цесляру яблыневай квеценню.

— Ой, Божухна! — знянацку пачулася з-за пуні.

Страказа нашаторыла празрыстыя крыльцы і распусцілася ў паветры. Дзядок нават не павярнуў голаў; тутэйшы зварот традыцыйна да такога не абавязваў. Ён адклаў фуганак, выцягнуў з-пад варштату сталічную газету і дбайна згарнуў «казіную ножку».

З-за пуні выйшла згорбленая старэча ў зацёртай да бляску плюшавай душагрэйцы і стаптаных кедах. Яна панура тупала і паўтарала, як мантру: — Ой, бацюхна, ой, матухна!... Што ж гэты паганец нарабіў! У нас жа ўсё сваё, з зямелькі жывем, як за дзядамі-прадзедамі, ні ў кога не крадзем, ніякіх цудаў не чакаем... Кроп-бульба, гуркі-памідоры, цыбуля-часнык... Піздзіцыдаў не падсыпаем.. Гэта ж трэба было так грады панішчыць! Талаш, ідзі глянь!

Дзед Талаш дбайна запляваў «казіную ножку», кінуў недапалак у бляшанае ядро і пасунуўся за пуню.

— Грады, кажаш, патапталі? — удакладніў ён крыху разгублена. — А хто?

— Ды казёл нейкі... — усхліпнула Талашыха і на ўсялякі выпадак удакладніла: — Мяркуючы па слядах.

Маштабы злачынства прымусілі старэчу зноў зашморгаць носам. Ёй хацелася паваліцца на грады, абняць-шкадаваць зямельку і плакаць. Яшчэ з раніцы на дагледжаным гародчыку стромка выцягваліся сакаўныя

стрэлы цыбулі, бухмаціўся пяшчотны кроп, раскашавала маладая пятрушка. Цяпер жа грады з падушанай гароднінай глядзеліся, рыхтык, апаганеныя могілкі. Павялае зелле, зацярушанае свежай зямлёй і ачахлым яблыневым квеццем, адно ўзмацняла недарэчнае падабенства.

Дзед Талаш прысеў на кукішкі, прыўзняў было цыбульнае пер'е, але яно бязвольна завалілася долу. На вільготнай зямлі рэльефна адбіваўся след казлінага капыта.

— Во быдла рагатае! — смачна плюнуў дзядок.

— І гэта ж трэба такой скацінай быць! — апантана загаласіла Талашыха. — Колькі ж мы ў тую зямельку ўсяго паўкладалі!

— Мо, які вораг народа казліныя капыты начапіў? — задуменна дапусціў Талаш. — Смалы яму з каланіцы!

— Халеры ягонаму бацьку і трасцы ягонаі мацеры! — салідарна адгукнулася старая скрозь слёзы. — Не даў нам Гасподзь дзетак, не даў шчасця... Вось і крыўдзяць нас розныя...

Адбіткі капытоў былі зусім свежыя. Злачынства вымагала неадкладнага пакарання. Дзед Талаш з няўхільнасцю народнага мсціўцы выдраў са штыкетніку дрын і падаўся па слядах шкодніка. Талашыха баязліва сунулася следам і трагічна шаптала:

— Божухна, за што?..

За чыгункай сінела матэчная пушча. Ад яе патыхала партызанскімі спевамі і рамантыкай рэйкавай вайны. Каля сіласнай ямы грувасціўся трактар «Беларус», і сакавіты мат калгаснага брыгадзіра перакрываў тарахценне рухавіка.

Казліныя сляды вялі ў гушчар, над якім узвышалася рагатая машта ЛЭП. Нізка гулі драгты, і брынклівае казлінае мэканне дадала краявіду злавеснай напругі.

Дзед Талаш сціснуў дрын вузлаватымі пальцамі. Талашыха чвякнула разношаным кедам і спалохана сцішылася. Знянацку танальнасць мэкання змянілася; цяпер

у ім прабіваліся відавочна агрэсіўныя ноткі.

— Каб табе, быдлу рагатаму, павылазіла! — старыя адважна ламануліся праз хмызы.

Пад сталёвай маштай лунала нябёсная аблачынка з пёркаў і пуху. Пачварны чорны казёл катаў паміж бярозаў і соснаў пяшчотнае пуцаценькае немаўля. Абсмаленая трава суха храбусцела пад капытамі.

Талашовы дрын бязлітасна лягнуў паміж рогаў. Парнакапытны затрос скрываўленай барадой і злосна загырчэў. Вочы наліліся інфернальным святлом. Казёл схіліў голаў і пайшоў было ў наступ, але дзядок спрытна садануў дрынам па чорнай дупе з кароткім хвостом.

— Кала табе ў сраку, а не дзіцятка! — пераможна выгукнуў ветэран.

Казёл узбрыкнуў, злякана серануў і кінуўся ратавацца ў калючыя хмызы. Талаш праводзіў рагатае быдла шчырымі партызанскімі пажаданнямі.

Старая неадкладна падхапіла немаўля. Пуцаценькі, вельмі падобны да херувіма, даверліва цягнуў ручкі і ласкава пасміхаўся. Толькі цяпер дзед з бабай угледзелі, што на спіне ў дзіцёнка крывавацца дзве доўгія ранкі. Пэўна, гэта былі сляды казліных рогаў.

— Ой, бацюхна!.. Ой, матухна!.. — старэча абярэжна захутала дзіцёнка ў плюшавую душагрэйку і прыціснула да грудзей. — Што ж за казлы такія пайшлі... Мала ім нашых градаў — дзяцей узяліся грызці!..

— Гэта, пэўна, якая алкагалічка з птушкафабрыкі дзіцё нагуляла ды кінула, — Талаш задуменна калупаў насцяком бота раскіданыя пёркі. — Ім, маладым, цяпер волю далі... Не тое, што ў наш час.

— Сыночка ж накарміць трэба! — са скрухай мовіла Талашыха. — Грошы з сабой ёсць?

— Ды значку з пенсіі прыхаваў, — прызнаўся ветэран крыху вінавата. — Ідзі дахаты, а я ў Сельпо. Можа, да іх ужо